

Is het point of no return gepasseerd?

Kernenergie blijft problematisch

Door Erik van der Hoeven

“Kernenergie is het *point of no return* gepasseerd”, aldus directeur Hans Blix van het Internationale bureau voor atoomenergie (IAEA) in zijn reactie op de ramp bij Tsjernobyl. Argumentatie ontbrak. De feiten (omvang van de industrie, aantallen werknemers) moesten kennelijk voor zichzelf spreken. Hoeveel miljarden moet men hebben geïnvesteerd voordat het *point of no return* is bereikt? Bezie men de omvang van het nucleaire bedrijf in het buitenland, dan is het onmogelijk niet onder de indruk te raken. Maar voor een industrie met toekomst is het nodig dat de leverancier van zijn produkt betrouwbaar is; zo niet, dan wordt het *point of no return* nooit bereikt.

Betrouwbaarheid is in de eerste plaats een zaak van publiek oordeel. De banken zijn betrouwbaar doordat men ze voor betrouwbaar houdt. Maar de betrouwbaarheid van de nucleaire industrie wordt steeds weer ter discussie gesteld. Het prettige van straling als gevaar voor de volksgezondheid is dat het zo goed meetbaar is”, zo zei een deskundige mij ooit half serieus, half gekscherend. Elk groot ongeval met een kerncentrale bewijst hoe onwaar dat is. Het verradelijke van straling is dat wij deze niet kunnen zien, ruiken, horen of proeven: wij hebben er geen orgaan voor.

Dat is de basis voor een blijvend onevenwichtige houding van het publiek tegenover kernenergie - blind vertrouwend zolang er niets aan de hand lijkt, in even blinde paniek wanneer men de onzichtbare dodelijke isotopen om zich heen voelt waren. In geen toekomstbeeld geschetst door de anti-kernenergiebeweging, zelfs niet het zwartgalligste, stond geschreven dat Nederlandse tuinbouwbedrijven op de rand van een faillissement zouden worden gebracht door een ongeluk op 1400 kilometer afstand. Maar het is gebeurd.

Men moet vrezen dat ook de houding van de industrie tegenover het publiek onevenwichtig blijft. In het naspel van ‘Tsjernobyl’ zijn twee vuiltjes aan het licht gekomen waarvan de aandachtige beschouwer zich moet afvragen hoe symptomatisch die zijn. De Fransen hebben dagenlang in de illusie mogen leven dat zij geen liefs uit Rusland ontvingen. In Engeland bleek een lek in een centrale een maand lang geleim gehouden te zijn. Voor wie de berichten van anti-kernenergiegroepen volgt, komen zulke incidenten niet als een verrassing.

Juist begin dit jaar bleek bijvoorbeeld dat de lozingen van radioactiviteit in de lucht vanuit het complex in Windscale (Engeland) in de jaren 1952-1955 veertig maal hoger waren geweest dan gepubliceerd, wat klopte met het waargenomen aantal kankerpatiënten. Het is juist dezelfde onwaarneembaarheid van straling die zulke onvolledige berichtgeving mogelijk maakt.

Ontwrichting

Een onevenwichtige houding van het publiek, een gesloten houding van de industrie, hoe moet zo’n technologie ooit vaste voet aan de grond krijgen?

Westerse autoriteiten, ook Nederlandse, hebben tot uitdrukking gebracht dat de USSR na het ongeluk eigenlijk alle centrales van het betreffende type stil had moeten

leggen. Voor de stabiliteit van electriciteitsopwekking met kernenergie heeft die opvatting belangrijke consequenties. Want wanneer er ooit in West-Europa, met een uniform reactortype, een ernstig ongeval zou plaatsvinden, zou zo'n beleid een ernstige ontwrichting van de elektriciteitsvoorziening met zich meebrengen. Weliswaar is de kans per reactor op zo'n ongeval niet groot (zeg een op de honderdduizend per jaar), met enkele honderden reactoren in bedrijf wordt die kans toch niet meer verwaarloosbaar klein.

Een ongeluk in West-Europa zou uiteraard ook veel grotere effecten hebben op onze samenleving en onze economie dan een gebeurtenis in Rusland. Nu reeds werden, ook binnen de Europese Gemeenschap, alle mogelijke argumenten aangevoerd om economisch voordeel uit de gebeurtenissen te behalen. Hoeveel te meer zal dat niet gebeuren wanneer een ramp bij wijze van spreken naast de deur gebeurt? Men mag hopen dat de openheid het dan wint van een haast natuurlijke neiging sommige metingen te verzwijgen, om het publiek niet teveel te verontrusten, economisch onheil te voorkomen, of de elektriciteitsvoorziening op gang te houden - maar enige zekerheid daarover bestaat niet en het verleden geeft op dat punt teveel reden tot scepsis.

Aanvulling

Intussen is kernenergie zeker niet onontbeerlijk voor de energievoorziening. Er is ruimschoots olie en gas op de markt en bovendien kan kernenergie maximaal tien procent van de energievoorziening voor haar rekening nemen: de helft van de productie van elektriciteit. Een nuttige aanvulling, maar niet essentieel voor de voorziening.

Kortom: er is voldoende aanleiding om de noodzaak van kernenergie nog eens kritisch te bezien en daarbij ook het argument van de prijs weer op de korrel te nemen. Het creëren van lage stroomprijzen was de belangrijkste reden voor het kabinet Lubbers om kerncentrales te bouwen. Maar was dat het werkelijke motief? Was het niet veeleer zo dat voor subsidies aan de industrie kernenergie een gemakkelijk, en ook voor de Europese Commissie aanvaardbaar doorgeefluik zou zijn? Die weg is nu vrijwel afgesloten, nu niet meer geloofwaardig kan worden verdedigd dat ons land haast maakt met de bouw van nieuwe kerncentrales. Zo het kabinet aan zijn doel wil vasthouden, wordt het tijd naar andere middelen uit te kijken. Op korte termijn is er in elk geval geen probleem: door de lage gasprijzen is de Nederlandse elektriciteit de goedkoopste van Europa.

Zakelijk

Het wordt dan ook tijd warmte/kracht-koppeling weer eens serieus te bezien als basis voor de elektriciteitsvoorziening. Bij deze vorm van electriciteitsopwekking wordt nuttig gebruik gemaakt van de restwarmte, die bij grote centrales ongebruikt in het milieu verdwijnt. Warmte/kracht-koppeling betekent electriciteitsopwekking bij de gebruikers van warmte en elektriciteit zelf, vooral in de industrie. Twee jaar geleden werd zo'n plan voorgesteld door de Bezinningsgroep Energiebeleid. De argumenten die daartegen door onder meer CDA en VVD zijn aangevoerd (vooral dat het plan extra aardgas vereist), wegen misschien anders nu de keuze voor kernenergie opnieuw geblokkeerd lijkt. (Bovendien lijkt kolenvergassing, maar dan milieuvriendelijk, weer een serieuze optie te worden.)

Misschien zou op deze basis eindelijk een zakelijke overeenstemming over kernenergie mogelijk zijn. Emotionele boventonen in de discussie hebben deze tot nu

toe verhinderd. Tegenstanders van kernenergie zijn jarenlang geportretteerd als maatschappijhervormers en misschien wel als tegenstanders van het bedrijfsleven. De partijen waren strikt verdeeld; men had kritiek, en dan was men tegen, of men had geen kritiek, en dan was men voor. Zakelijke concurrenten van kernenergie hebben zich nooit in het debat gemengd, of zich (zoals Shell) uitgesproken voor een “spreiding van de risico’s”. Tegenstanders konden daardoor gemakkelijk in de onzakelijke hoek worden geplaatst.

De situatie is nu veranderd. Ten minste gedurende enkele jaren zullen er geen kerncentrales kunnen worden gebouwd en toch zijn binnenkort aanzienlijke investeringen in de elektriciteitssector nodig. Het bouwen van grote kolencentrales is wel een voor de hand liggend alternatief, maar met grote nadelen: ze vervuilen het milieu aanzienlijk of ze zijn vrij duur; en ook in dat laatste geval blijft de resterende hoeveelheid as en slakken gevaarlijk en onhandelbaar. De Nederlandse apparatenbouw, die zijn aandacht zozeer heeft gericht op kernenergie, zal waarschijnlijk grotere kansen vinden in warmte/kracht-koppeling dan in steenkool. Deze kansen liggen vooral in de sfeer van middelgrote installaties, onder meer gasturbines. Voor de grote verbruikers zijn de kosten bij hoge gasprijzen vergelijkbaar met die van kernenergie, bij lage gasprijzen aanzienlijk lager. Kortom: er zijn voldoende alternatieven en geen speciale redenen om vast te houden aan een “spreiding van risico’s” waarvan enkele, als het erop aankomt, zich misschien niet eens laten dekken.

De verdediging dat “kernenergie het point of no return is gepasseerd” is geen argument om alsnog met kernenergie door te gaan. Er zijn redenen om aan te nemen dat kernenergie altijd een problematische vorm van energievoorziening zal blijven. Op elk moment blijft daardoor een nuchtere schatting van de potentie van de alternatieven voor kernenergie geboden. En voor een Nederlandse ‘Alleingang’ hoeft niet werkelijk te worden gevreesd: ondanks de suggestie dat kernenergie van eminent belang is, is deze nog slechts in een enkel land uit de periferie van de energievoorziening gekomen.

Drs. D.A. van der Hoeven is directeur van de Stichting Wetenschappelijk Bureau D66 en lid van de Algemene Energie Raad.

NRC Handelsblad, 9-6-1986